

Я. В. Хоменко
*доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри зовнішньоекономічної діяльності підприємств
Донецького національного технічного університету*

УДК 321.6/8

КЛЮЧОВІ СКЛАДОВІ ЕФЕКТИВНОСТІ СУЧАСНОЇ ВЛАДИ

*Відображаються ключові складові ефективності сучасної влади,
розглядаються можливі варіанти відновлення до неї довіри,
проводиться порівняльний аналіз вітчизняного та зарубіжного
досвіду.*

Ключові слова: влада, ефективність, професіоналізм, довіра, управління.

Сьогодні в Україні держава, поза сумнівом, вже не той інститут влади, яким він був кілька років тому. Специфіка нових умов господарювання змушує нинішній уряд все частіше нетрадиційно ставитися до вирішення існуючих проблем. Науковці вважають, що держава, зазвичай, повинна бути здатною “ініціювати необхідні для суспільства зміни, зважитися на непопулярні, болючі реформи, знайти потрібні компенсаційні заходи, але все таки звільнити економіку від непосильного тягаря, надати їй можливість розвиватися і в той же час забезпечити підвищення ефективності соціальних витрат, щоб її соціальні функції були виконані у повному обсязі” [1, с. 19]. Невід’ємна частина процесу перетворень — пошук золотой середини між імперативами державної влади й особистої свободи громадян, зокрема економічних агентів. Тому модель сучасної політики уряду повинна формуватися з урахуванням балансу інтересів агентів або т. зв. економічної раціональності співпраці сторін.

Від чого залежить сьогодні життєздатність влади? Що виступає ключовими складовими її успіху? Який сучасний образ державного службовця? Ймовірно, спектр відповідей на це питання досить великий, оскільки полеміка, яку ведуть науковці та економісти навколо цього питання, набуває все більшої значущості та актуальності.

Так, можливі шляхи відновлення інституту державного регулювання, забезпечення його ефективності та високих соціальних стандартів розглядають у своєму дослідженні Р. Кучков і А. Савка [2]. Про потребу якісного перетворення державного управління в цілісну життєздатну систему йдеться в роботі Т. Новікової. З точки зору вченого, сучасний процес управління необхідно розглядати як об’єктивні форми соціальності в розподілі праці, виробництва й обміну, що діють в інтересах людини і суспільства та знаходяться у постійному розвитку [3]. Системне бачення ролі інституту влади в сучасній економіці і базових умов його ефективного функціонування розглядається в монографії В. Дементьєва [4].

З огляду на вищесказане, дослідження, проведене в цій статті, націлене на виявлення ключових складових ефективності сучасної влади, вибір на їх основі альтернативних варіантів забезпечення її стійкості та підвищення довіри в довгостроковій перспективі.

З одного боку, інститут держави — це ієрархічна структура, яка необхідна для управління соціумом, з іншого, — це система відносин певної групи людей з питань розробки політики, спрямованої на забезпечення сталого соціально-економічного розвитку цього ж соціуму. Це колективні і погоджені дії окремих індивідів, які несуть відповідальність за якість та результативність такої політики. Тому коли виникає питання про ефективність влади, необхідно говорити, насамперед,

про результативність дій цієї групи людей, а не окремого цілого в особі апарату управління.

Першою ключовою складовою ефективності влади ми вважаємо високий рівень професіоналізму. Це те, що перш за все впадає в очі, заслуговує поваги і визнання. При реалізації соціальних програм і проектів державні службовці вступають у взаємини з людьми, надаючи їм допомогу, підтримку, контролюючи і направляючи дії. Чим професійнішими і грамотнішими будуть їхні рішення, тим більш виправдані будуть очікування населення.

Радикальні політичні, соціальні та економічні зміни ставлять нові завдання перед сучасними управлінцями, вирішувати які найчастіше доводиться в умовах повної невизначеності при обмежених ресурсах і термінах виконання, що вимагає додаткової енергії, сил і віддачі. Природно, що управління сьогодні — це абсолютно нова ідеологія та інший спосіб мислення.

У зв'язку з цим, новими повинні бути й умови “вирощування” ефективних управлінців, починаючи від формування певної культури в системі управління та завершуючи способом мислення самих управлінців. Сьогодні необхідно допомогти управлінцю підвищити свою ефективність через поглиблене розуміння самого управління. Потрібно навчитися змінюватися з тією ж швидкістю, з якою відбуваються економічні і соціальні перетворення. Постійна освіта та самоосвіта в кар'єрі менеджера у цьому аспекті стають основними ключовими його успіху.

Друга ключова складова ефективності сучасної влади — це довіра.

Проблема нестачі довіри критично важлива для будь-якої держави. Благополуччя нації та стабільність влади повною мірою залежать від рівня довіри в суспільстві. Воно необхідне для розвитку бізнесу, політичних інститутів і становлення цивілізованих ринкових відносин. При наявності довіри легше встановлювати зв'язки між суб'єктами господарювання й економити на транзакційних витратах, що виникають при їх взаємодії. Як зазначає Н. Калюжнова, “... цінність довірливих відносин полягає в тому, що вони дозволяють зменшити витрати на пошук інформації, укладання контрактів та контроль їх виконання” [5, с. 184]. Важливість особистої довіри між людьми підкреслює і провідний американський соціолог Ф. Фукуяма. За його словами, “... благополуччя держави визначається однією універсальною характеристикою — властивим його суспільству рівнем довіри” [6, с. 20].

Що дає управління суспільством, яке не довіряє діючій владі? А всього лише те, що влада ніколи не зможе довіряти цьому суспільству. Будь-які наміри і спроби з її боку здійснити будь-які перетворення будуть мати непередбачувані наслідки, у такого суспільства завжди непрогнозована траєкторія розвитку і куди більш непрогнозований вихід з точки біфуркації.

На жаль, говорити про існуючу проблему нестачі довіри куди легше, ніж запропонувати конкретну стратегію її відродження.

Довіра, будучи нематеріальною субстанцією, не має вартості і відповідно не може бути виражена в деякому грошовому еквіваленті. Тому практично неможливо визначити, які витрати і зусилля необхідні, щоб її придбати, зберегти або відродити. За допомогою тільки правових норм, розрахунку та примусу не можна породити довіру між людьми, стійкі довірливі відносини не можуть бути засновані урядовим декретом чи сформовані в результаті підписання офіційного документа. Вони, як духовні цінності, традиції і моральні засади, вимагають старанного плекання. Тут варто підкріпити судження цитатою з робіт Ф. Фукуяма: “... такі формальні інститути, як конституція або виборна система можуть бути введені майже негайно — найскладніше створити прийнятні для більшості рамкові форми довіри” [6, с. 9].

Останнім часом вчені прийшли до висновку: успіх і незворотність якісних перетворень досягаються тоді, коли вони відповідають інтересам більшості населення [2]. Тому будь-яке управління стає ефективним, коли воно здійснюється з урахуванням потреб.

“Вихідна форма будь-якої влади над людиною, — як зазначає В. Дементьєв, — це влада потреб. Ніяка зовнішня влада над нею була б неможлива за відсутності у неї потреб” [4, с. 159]. Мається на увазі той очевидний факт, що поведінкою людини керують, перш за все, його потреби, без задоволення яких неможливе його відтворення. Отже, механізм державного управління буде ефективним лише тоді, коли він буде мати можливість надати людині ресурси для задоволення його внутрішніх потреб або позбавити його цих ресурсів. Без потреб внутрішньої влади зовнішня влада стає неможливою, оскільки в цій ситуації неможливо впливати на інтереси індивіда: застосувати до нього санкції або створити йому витрати в разі його відмови від виконання будь-яких дій.

Рівень потреб зумовлений значною мірою рівнем культури — системою цінностей, норм стандартів поведінки, що регулюють вчинки людей і їх ставлення один до одного, до суспільства і природи [7]. На думку В. Жидкова, “... чим вище рівень культури людства і людини, тим менше обмежені їхні потреби матеріальними обставинами, тим менш утилітарно сприймають вони дійсність” [8].

Культура, з одного боку, є продуктом, а з іншого — детермінантою системи соціально-економічних відносин. Її необхідно сприймати як особливий соціальний інститут, який формує середовище й умови, що дозволяють соціально-економічній системі регіону функціонувати належним чином. І матеріальна, і духовна культура завжди були джерелом науково-технічного, гуманітарного і соціального розвитку.

А. Бузгалін зазначає, що “... культура є тією енергією, яка перетворює працю більшості, створює матеріальне та інше суспільне багатство, в фактор прогресу, сприяючи створенню передумов (матеріально-технічних і соціокультурних) для безпосереднього соціального мистецтва, прямої зміни соціально-економічних та інших суспільних відносин” [9, с. 105].

Втрата духовності та ціннісної орієнтації суспільства, відсутність будь-якої ідеології можуть призвести до того, що більша його частина буде перебувати в т.зв. аморфному стані. Вакуум у свідомості і застій у духовному та інтелектуальному розвитку — прекрасний ґрунт для маніпулювання цим суспільством. Природно, що суспільство такого типу більш схильне до будь-якого впливу, ніж ідеологічно стійке. Не слід забувати і про те, що ця частина суспільства має прихований потенціал енергії, яка при її виході здатна дати серйозний імпульс ходу розвитку системи. Його результат і наслідки — не менш прихована загроза для системи, так як їх неможливо спрогнозувати.

Таким чином, можна вважати, що професіоналізм сучасних управлінців, ступінь розвитку творчих здібностей людини, культура соціуму і властивий їй рівень довіри є ключовими складовими ефективності сучасної влади.

Радикальні зміни в існуючій парадигмі управління, активний пошук нових шляхів вирішення соціальних проблем, підвищення уваги до “людського фактора”, культивування прогресивного мислення в сучасних господарників, відродження духовності, поваги до інтелектуального багатства нації, цінності людської особистості — ймовірно, це все те, про що необхідно задуматися перш ніж спробувати виробити якусь політику, спрямовану на стабілізацію сучасної влади і підвищення до неї довіри.

Ключовим питанням у системі державного управління залишається досягнення необхідного рівня упорядкованості, визначеності та передбачуваності дій економічних агентів. У системі повинні бути вироблені певні правила гри і стандарти взаємин між агентами, що дозволяють досягти узгодженості в їхніх діях і створити певний порядок. Забезпечити цей порядок можливо за допомогою навмисного впливу на економічних агентів. Будь-який вплив передбачає наявність влади.

Процес регулювання відносин між державою, власником промислового капіталу і творчою особистістю, яка генерує наукові ідеї та винаходи, набуває сьогодні особливої актуальності.

Беручи до уваги роль і значимість людського фактора в системі державної влади, для державних службовців повинні бути створені всі умови, які дозволили б їм самовдосконалюватися, своєчасно підвищувати рівень кваліфікації та професіоналізму, розвиватися як в інтелектуальному, так і в духовному аспектах. Разом із тим слід пам'ятати, що якщо спеціальні знання та практичні навички працівник може отримати безпосередньо на робочому місці, то т.зв. “функціональні” якості повинні бути придбані ним ще у процесі навчання. У цьому контексті взаємодія органів державної влади і системи освіти дозволить своєчасно вирішити проблему формування особистості управлінця, досконалої як з економічної, так і соціальної точки зору. Збільшення вкладень держави в людини повинно бути визнано сьогодні основною домінантою стратегії розвитку.

Тут хочеться навести вислів Т. Новікової: “Психосоціальна природа людини розкривається, насамперед, в умовах та плідної діяльності, що приносить задоволення їй і користь всьому суспільству, пов'язується з наукою, здатною створити соціальний комфорт всьому людству і кожній людині, зберегти мир, екологічну чистоту і чистоту людських ідеалів” [3].

Відповідно до нового вектору потреб знадобиться політика, яка могла б адекватно реалізувати у вищих управлінських рішеннях реальні сили саморозвитку на нинішньому етапі. Настільки складне завдання не можна вирішити ні зведенням воедино різних відсіків державного регулювання (науково-технічної, промислової, соціальної, екологічної політики), ні перенесенням акцентів від стимулювання попиту до стимулювання пропозиції та приватної ініціативи. Завдання передбачає як мінімум дві умови: перехід від адаптаційного регулювання до активізації резервів, які закладені в оптимальному поєднанні назріваючих потреб і суспільних ресурсів та узгодження інтересів у суспільстві.

Для успішної реалізації такої політики державі необхідно сформулювати принципово нову систему інституційних відносин. Ключовими довгостроковими завданнями розвитку повинні стати забезпечення сталості інституційного оточення та адаптація створених інститутів до нових умов господарювання. Поняття “сталість” у цьому контексті характеризується такими компонентами, як загальна сталість структур власності і правил привласнення, політична і правова сталість, дієздатність судової системи, культура контрактів і “зобов'язань, що викликають довіру”. Відомий шотландський філософ і економіст Д. Юм вважав, що “стабільність володіння”, “передача власності шляхом згоди” і “виконання обіцянок” є трьома основними природними законами розвитку [10].

Список використаних джерел

1. Ясин, Е. Функции государства в рыночной экономике [Текст] / Е. Ясин // Вопросы экономики. — 1997. — № 6. — С. 13–22.
2. Кучков, Р. Государственное регулирование: нацеленность на результаты [Текст] / Р. Кучков, А. Савка // Экономист. — 2006. — № 9. — С. 3–11.
3. Новикова, Т. Самоуправление и демографическое возрождение регионов [Текст] / Т. Новикова // Экономист. — 2006. — № 4. — С. 66–74.
4. Дементьев, В. В. Экономика как система власти [Текст] / В. В. Дементьев. — Донецк : Каштан, 2003. — 404 с.
5. Калюжнова, Н. Я. Конкурентоспособность регионов в условиях глобализации [Текст] / Н. Я. Калюжнова. — М. : ТЕИС, 2003. — 526 с.
6. Фукуяма, Ф. Доверие: социальные добродетели и путь к процветанию [Текст] : [пер. с англ.] / Фрэнсис Фукуяма. — М. : АСТ, 2006. — 730 с.
7. Ефременко, Т. Экономическая культура как социологическое понятие [Текст] / Т. Ефременко // Социология: теория, методы, маркетинг. — 2005. — № 3. — С. 123–141.
8. Жидков, В. Культура как “генетический код” человечества [Текст] / В. Жидков // Общество и экономика. — 2001. — № 9. — С. 74–92.

9. Бузгалин, А. В. Сравнительный анализ экономических систем: методология и теория (материалы спецкурса) [Текст] / А. В. Бузгалин, А. И. Колганов // Вестник Московского университета. Серия 6. Экономика. — 2002. — № 3. — С. 94–113.
10. Радыгин, А. Институциональные компоненты экономического роста [Текст] / А. Радыгин, Р. Эгнов // Вопросы экономики. — 2005. — № 11. — С. 14–38.

Надійшла до редакції 20.02.2012

Хоменко Я. В. Ключевые составляющие эффективности современной власти

Отражаются ключевые составляющие эффективности современной власти, рассматриваются возможные варианты восстановления к ней доверия, проводится сравнительный анализ отечественного и зарубежного опыта.

Ключевые слова: власть, эффективность, профессионализм, доверие, управление.

Khomenko, Ya. V. The Key Components of Efficiency of the Present Day Power

The key components of efficiency of the present day power have been reflected. The possible options of restoring the trust to the current power have been considered. The comparative analysis of the national and international experiences has been done.

Key words: power, efficiency, professionalism, trust, governing.

